

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

**HATÁS ÉS KÖLCSÖNHATÁS –
A SZERZŐI JOG ÉS A KÖZSZOLGÁLATI MÉDIASZOLGÁLTATÁS
KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI ÉS VISZONYRENDSZERE**

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Készítette:
dr. KISS ZOLTÁN KÁROLY
doktorjelölt

Témavezetők:
dr. habil. KOCSIS MIKLÓS PhD
egyetemi docens

Dr. KUCSERA TAMÁS GERGELY
címzetes egyetemi tanár

Pécs 2017

I. Az értekezés célja, a kutatás módszertana

A szerzői jogról különösen, de a médiajogról is elmondható, hogy önálló jogágként, jogi diszciplínaként való megjelenésük kezdetétől fogva viták keresztüzében állnak, ebből kifolyólag nem csak támadási felületté, hanem a teoretikusok, szakmabeliek és szakmán kívüliek állandó kutatási terepévé váltak. Még inkább igaz ez az állítás a digitális vagy információs korszakként aposztrofált idősakra, azaz nagyjából az elmúlt 15-20 évre. A technikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változások nem hagyták és hagyják érintetlenül a médiaszolgáltatás intézményeit és jogviszonyait sem, jóllehet ezek az átalakulások, változások sokkal markánsabban jelennek meg az infokommunikációs rendszerek és struktúrák bonyolult hálózatában. A szerzői jogot érintő reformok is sokkal inkább rezonálnak és reflektálnak az infokommunikációs robbanásra, ami persze nem jelent azonnali vagy gyors reagálást, csupán a problémák és konfliktusok rapid azonosítását és széles körben történő artikulálását. Ezeknek a témaköröknek a jogirodalma meglehetősen gazdag és sokrétű. A tömegkommunikációnak a médiaszolgáltatásban, különösen a közszolgálati médiaszolgáltatásban testet öltő különböző megnyilvánulási formái némiképp kívül esnek a jogtudományi és egyéb kutatások fő csapásirányain, beleértve a szellemi tulajdon védelmének némely „leágazásával” összefüggő kutatásokat is. Másként fogalmazva, a szerzői jog és a médiaszolgáltatás kapcsolatrendszerének, kapcsolódási pontjainak, egymásra gyakorolt hatásának vizsgálatát mindeközéig elkerülték az átfogó és feltáró jogtudományi, jogelméleti elemzések. Jelen kutatás egyik célja éppen ezért az volt, hogy még feltáratlan, viszonylag kisszámú szakirodalommal ellátott jogtárgyak vizsgálatát állítsam az elemzés középpontjába.

Az értekezés szakítani kíván azzal a hagyományos szemlélettel, amely döntően a vélemény szabadságban és a művészeti önkifejeződés szabadságában látta a szerzői jog és a médiaszabályozás közös kapcsolódási pontját. Bár e két jogterületnek a kulturális alapjogokhoz való kötődése elvitathatatlan és megkerülhetetlen, kapcsolatuk nem szűkíthető le csupán alapjogi, alkotmányossági és polgári jogi rokonságukra. A szerzői jog és a médiaszabályozás számtalan egyéb területen is érintkezik egymással, amely leginkább a joggyakorlat, a jogalkalmazás oldaláról látható és jeleníthető meg. Éppen ezért a disszertáció egyfelől a szerzői jog, másfelől a médiaszabályozás „kompatibilis” jogintézményeit elemzi akként, hogy bemutatja mindkét jogterület választását a másik releváns kérdéseire.

A kutatás elsődleges célja tehát a kiválasztott szempontok figyelembevételével megvizsgálni a médiaszabályozás és a szerzői jog kapcsolatát, metszéspontjait, egymásra gyakorolt hatásait. A médiaszolgáltatás sokszínűsége, a jogosultak, a közös jogkezelő szervezetek és a médiaszolgáltatók sok esetben nehezen összeegyeztethető érdekei és egymásnak ellentmondó jogértelmezései indokolják e komplex témakör nyitott kérdéseire reflektáló átfogó, tudományos igényű elemzés elkészítését.

A médiaszabályozás és a szellemi tulajdonjogok, ezen belül a vizsgálódásunk szempontjából elsődleges szerzői jog kapcsolatának, kapcsolódási pontjainak elemzését e két sajátos jogterület fogalmának és tárgykörének behatárolásával kell kezdeni. Ezt követően azt szükséges tisztázni, hogy az analízist mely jogterület szemszögéből indokolt elvégezni. Az értekezés szerzői jogi alapú, vagyis a szerzői jog interdiszciplináris fogalmain, jogintézményein alapuló megközelítést választja azzal, hogy külön fejezetek foglalkoznak a közszolgálati médiaszolgáltatáshoz köthető speciális tárgykörök – leginkább a közszolgálati médiavagyon, az árva művek és a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) – szellemi tulajdonvédelmi

vonatkozásaival. Mindezekon túlmenően a vizsgálódást helyenként indokolt kiterjeszteni a tágabb jogszabályi környezetre, így leginkább az elektronikus hírközlést érintő törvényekre is.

Az elemzést nem könnyíti meg, hogy mind a médiajog, mind a szerzői jog „hibrid”, összetett jogág, amelyek több szabályozási területet ölelnek fel. A dolgozatnak nem célja túlzott részletezettséggel tárgyalni ezt a komplexitást, de vázlatosan be kell mutatni a két jogág jogrendszeren belüli helyét és „merítési” környezetét.

A dolgozat tárgya a rádiós- és audiovizuális médiaszolgáltatások közül kiemelten a magyar közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi alkotások joga kapcsolatának, valamint a közszolgálat tág értelemben vett feladatai szerzői jogi aspektusának bemutatása. A vizsgálat a magyar (közszolgálati) médiaszolgáltatásra vonatkozó, hatályos – magyar, uniós és nemzetközi – normák keretein belül marad: a téma által igényelt utalásokon kívül részletes történeti, valamint nemzetközi összehasonlító elemzést – a kutatás célterületére tekintettel és területi korlátok miatt – nem tartalmaz.

A dolgozatban felhasznált forrásmunkák alapvetően három irányból, területről származnak: az első forrás a kultúra, a művészet és a kommunikációs jogok alkotmányjogi kutatásaival foglalkozó szerzői kör, a másik a hazai és nemzetközi szerzői jog, illetve a médiaszabályozás elméleti és gyakorlati területeinek elismert művelői, oktatói, kutatói. A harmadik merítési halmaz személyes vonatkozású: 2015-ben jelent meg Szivi Gabriellával, az MTVA jogtanácsosával közösen írt tanulmánykötetemben ebben a témában, és bár az a munka szélesebb tárgykört érint, továbbá elsősorban a médiaszolgáltatás mindennapjaiban tevékenykedő szakemberek számára nyújt gyakorlati ismereteket és eligazodási pontokat, a kötet megjelenését követően konzulens oktatóim javasolták a téma továbbgondolását, elméleti megalapozását és doktori értekezéssé történő fejlesztését.

II. Az értekezés felépítése

A kutatás nyolc fő egységből épül fel. A bevezetést követő második fejezet a közszolgálati médiaszolgáltató jogosulti, jogtulajdonosi pozícióját bontja ki, ide értve elsősorban az audiovizuális mű fogalmát mint a szerzői jogi védelem tárgyát, az egyéni-eredeti jelleg elhatárolását, a védelmi időt, a személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok szerepét. A harmadik fejezet a közszolgálati médiaszolgáltatót mint a szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények felhasználója veszi górcső alá. A releváns felhasználási módok és felhasználási szerződések mellett a szabad felhasználási esetkörök médiaszolgáltatáson belüli lehetőségei képezik ennek a fejezetnek a lényegi elemeit. A negyedik részben a médiaszolgáltatás és a közös jogkezelés számos érintkezési pontját járom körbe, a közös jogkezelés keretében történő jogdíjfizetés módjait és formáit helyezve a vizsgálat középpontjába. Külön fejezetek tárgyalják a közszolgálati médiaszolgáltatáshoz szorosabban kapcsolódó speciális tárgykörök – a közszolgálati médiavagyon (és ezen belül a közszolgálati médiaarchívum), az árva művek és a NAVA – szellemi tulajdonvédelmi vonatkozásait. A közszolgálati médiaarchívummal foglalkozó ötödik fejezet jelentőségét az adja, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatók 2011-től megvalósított integrációja szükségessé tette sajátos szerzői jogi szabályok bevezetését az MTVA tulajdonosi joggyakorlása és az Archívum hasznosítása (jogátzállás, jogszerzés, jogkezelés) vonatkozásában. A hatodik blokk az árva művek felhasználását és engedélyeztetését elemzi a közszolgálati médiaszolgáltatás szemszögéből, különös figyelemmel a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezetek állományának részét képező árva művek engedély nélküli, kvázi szabad felhasználásnak minősülő felhasználására. A NAVA-val foglalkozó hetedik fejezet leginkább abból a szempontból fontos

és hangsúlyos fragmentuma a kutatásnak, hogy tisztázza és kijelöli a NAVA helyét és szerepét a közszolgálati médiaszolgáltatás intézményrendszerében, nem megkerülve a NAVA – szintén eltérő, sajátos – szerzői jogi szabályait sem. Az értekezés érdemi részét a kutatás legfontosabb eredményeinek összegzése zárja (nyolcadik fejezet), míg a függelékek az értekezés elkészítése során felhasznált és elemzett szakirodalmakat és jogszabályokat foglalja magában (irodalomjegyzék és a jogszabályok jegyzéke).

III. Az értekezés hipotézisei

A dolgozat hipotéziseit egyfelől arra a felvetésre és tényre építettem, hogy több ponton, azaz egyes jogtárgyak tekintetében) mutatkozik ellentmondás a szerzői jogi és a médiajogi szabályozás között. Dolgozatomban azokra az ellentmondásokra kerestem megoldási útvonalakat, amelyekre a jogirodalom és a joggyakorlat mostanáig nem adott megnyugtató választ. A megoldási javaslatok leginkább a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) módosítását célozzák. Másfelől azt kutattam, hogy mely pontokon nem elégséges a jogi szabályozás, vagyis mely területeken lehet szükség beavatkozásra a közszolgálati médiaszolgáltatás működésének zavartalanabbá, gördülékenyebbé tétele érdekében. Az esetek egy részében arra jutottam, hogy van mozgástér a lehetőségek tágítására, de olyan helyzetet is feltártam, ahol a jogalkotó már-már átlépte a nemzetközi szerződésekből és a vonatkozó uniós normákból fakadó határokat, és akár a nemzeti szabályozás „visszametszése” is felvethető.

3.1. A rádió- és televízió-szervezetek jogi védelmének újradefiniálása

A rádió- és televízió-szervezetek nemzetközi szintű és erre épülő hazai szerzői jogi szabályozásának összetett vizsgálata és összevetése alapján megállapítottam, hogy az összhang teljes, vagyis nincs kollízió az Szt. és az irányadó nemzetközi normák között. Ez azonban messze nem jelenti azt, hogy a hazai jogrendszer részévé tett Római Egyezmény¹ és a vonatkozó uniós szerzői jogi irányelvek kellően kidolgozottak és mindenre kiterjedőnek lennének tekinthetők a rádió- és televízió-szervezetek szomszédos jogi védelme tekintetében. Bizonyítottam, hogy a nemzetközi szerzői jogi szabályozás ezen a területen kifejezetten korszerűtlen és hiányos; nem követi a műszaki-technikai fejlődést, továbbá nem felel meg a rádiós, televíziós iparág tényleges nemzetközi súlyának, jelentőségének. A legfontosabb szabályozási igény a rádió- és televízió szervezetek kábeles továbbközvetítéssel kapcsolatos önálló szomszédos jogi védelmének elismerése, mivel jelenleg ezeknek a szervezeteknek – a hatályos előírások szűkebben vett értelmezése alapján – csak az ún. free-to-air adásaik kábeles továbbközvetítésére terjed ki az önálló szomszédos jogi jogvédelme, vagyis a jogvédelem nem illeti meg a szervezeteket az egyéb eszközökkel (pl. IPTV, műholdas csomag szolgáltatás) megvalósuló továbbközvetítés esetén.

Átfogó nemzetközi szintű szomszédos jogi szabályozás a rádió- és televízió-szervezetek jogaira vonatkozóan a Római Egyezmény, amelynek a rendelkezései szerint a rádió- és televízió szervezet szomszédos joga műsorának csak a vezeték nélkül történő átvitelrel megvalósuló tovább sugárzására terjed ki, a vezeték útján történő átvitelre nem. Részben ennek a hiányosságnak a kiküszöbölése indokolta a WIPO keretében megkezdett és jelenleg is folyamatban lévő műsorsugárzási egyezmény (Broadcast Treaty) kidolgozását. Mindemellát az egyezmény előkészítésében részes államok célja közös nevezőre jutni többek között a műsorjelek védelme, a sugárzás fogalma, a kódolt sugárzás kérdései tekintetében, továbbá a digitális jogok, így különösen az internetes ún. webcasting műsorszolgáltatások kérdésében. Az

¹ 1998. évi XLIV. törvény az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

előkészítő munka ugyanakkor – 16 év elteltével – továbbra is az alapoknál tart (fogalom-meghatározások, védelem tárgya, biztosított jogok), ezért nem lehet biztosra venni a sikeres végkifejletet. Számításba kell venni tehát, hogy belátható időn belül nem születik meg ez az egyezmény, és meg kell vizsgálni „külön utas” megoldásként az önálló (tagállami) szabályozás bevezetését. A különböző nemzetközi jogi szabályok nem zárják ki ugyanis a rádió- és televízió szervezetek tekintetében a nemzetközi szinten elismert minimumjogokon túli jogok biztosítását. Ezzel szinkronban – nemzetközi jogi szabályokba egyébként nem ütköző – az Szjt. a Műhold Irányelvben² foglalt minimum jogoknál eleve bővebb védelmi kört biztosít a rádió- és televízió szervezeteknek saját műsoruk továbbközvetítése esetén azzal, hogy nemcsak az egyidejű, csonkítatlan továbbközvetítés esetén biztosít jogvédelmet. Logikus megoldásnak tűnik ennek a gondolatnak és iránynak a továbbvitele a hazai szabályozásban, és a nem egyidejű, nem változatlan, nem csonkítatlan továbbközvetítés tekintetében is szomszédos jogi oltalmat bevezetni a rádió- és televízió szervezetek számára.

Vizsgáltam azt is, hogy mindezt az Szjt. szintjén, avagy külön törvényben lenne-e célszerű megvalósítani. A hazai szerzői jogi joganyag újabb keletű szétaprózódása és további végrehajtási rendeletek kiadásában megnyilvánuló strukturálódása abba az irányba mutatott, hogy érdemes megvizsgálni egy önálló, a rádió- és televízió-szervezetek jog szabályrendszerét összefoglaló hazai jogszabály megalkotásának lehetőségét. Ehhez a gondolatkísérlethez feltérképeztem, hogy nemzetközi viszonylatban hol található példa a főbb jogosult csoportok szerint szeparált szerzői jogi törvényekre (pl. külön törvény a szerzőkre, szomszédos jogi jogosultakra, sui generis adatbázisok előállítóira). A fellelt és mérvadó szerzői jogi rezsimek körében ismeretlen fogalom és gyakorlat a szabályozás ilyen tagolása, ellenben arra vannak példák, hogy a számítógépi programalkotásokra (szoftverre) és a nem eredeti, ún. sui generis adatbázisok védelmét külön jogszabályokban rendezik. Ennek oka sokkal inkább e műtípusok előállításának és felhasználásának a hagyományos szerzői művektől való jelentős különbségében, eltérésében keresendő, semmint valamiféle tudatos tagolási, elhatárolási koncepció megvalósításában.³ Az önálló szomszédos jogi, vagy csupán rádió- és televízió szervezetek védelmére vonatkozó külön törvényi szabályozással szemben felhozható érv az is, hogy ezek a szabályok (még ha összeépítjük a szektorra vonatkozó valamennyi egyedi, speciális rendelkezést is) viszonylag kis terjedelműek, vagyis nem érik el az önálló törvénnyel szemben „megkívánt” mennyiséget.

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy jelenleg nincs igazán sem létjogosultsága, sem szükségessége egy külön rádió- és televízió szervezetek védelmére kiterjedő törvénynek. Perspektivikusan azzal lehet számolni, hogy ha elfogadják a Broadcast Treaty-t, akkor annak harmonizálásakor sort lehet keríteni a médiaszolgáltató rádió- és televízió szervezetek szomszédos jogi rendelkezései mellett a rájuk vonatkozó egyéb szabályok egybefűzésére és korszerű újraszabályozására, de nem külön törvényben, hanem továbbra is az Szjt.-n belül, annak külön részében.

3.2. A sugárzási szerződés kötelező tartalmi elemeinek törvénybe foglalása

A felhasználási módok média-szemponitú áttekintését és a médiaszolgáltatásban általánosnak tekinthető felhasználási szerződések vizsgálatát követően azt a kérdést fogalmaztam meg, hogy

² A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról.

³ A nem eredeti adatbázisok esetében a hazai jogalkotás is kacérkodott a külön törvényi szabályozás bevezetésén; végül az Szjt.-ben való beillesztést preferáló (esetenként beleerőszakoló) szemlélet hívei győztek. Ennek helyességéről és sikerességéről a mai napig megoszlanak a vélemények.

a médiaszolgáltatásra jellemző felhasználási cselekmények indokoltá teszik-e a rádió- és televízió-szervezetekre vonatkozó felhasználási szerződés(ek) általánostól eltérő, garanciális feltételeinek kimunkálását és az Szjt.-ben szétszórtan elhelyezett szabályok egybeszerkesztését akár az Szjt.-ben, akár külön törvényben. Másként fogalmazva: van-e létjogosultsága és ha igen, milyen előnyökkel járna a médiaszolgáltatásban meghatározó felhasználási cselekményekre vonatkozó, az Szjt.-ben szétszórtan elhelyezkedő minimum-szabályok „egyesítése” önálló megfilmesítési és sugárzási szerződéstípusban. Ebben a kérdésben a kiindulópontom egyfelől a művek megfilmesítésére, másfelől a nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó régi és hatályos szerzői jogi rendelkezések vizsgálata.

3.2.1. A rádió- és televízió-szervezetek megfilmesítési szerződéseire vonatkozó külön szabályokat a régi Szjt. hatálya alatt az 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet tartalmazta, míg a hatályos Szjt. a filmalkotások tekintetében fenntartotta, továbbvitte és törvényi szintre emelte a műfaj-specifikus szabályokat, azaz a filmalkotások felhasználási szerződéseire vonatkozó eltérő szabályokat. Az elfogadott jogirodalmi nézet szerint a piaci alapokon működő filmgyártásban az alkotói jogok védelmének fokozottabb szükségessége, illetve a filmgyártás – művészeti jellege mellett éppolyan fontos – ipari, gazdasági oldala indokolják a filmelőállítóra vonatkozó külön rendelkezéseket és a megfilmesítési szerződésre vonatkozó elkülönült, cizelláltabb szabályozás fenntartását. Lényeges különbség a korábbi és a jelenlegi szabályozás között ugyanakkor az, hogy a régi Szjt. hatálya alá tartozó 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet mellett létezett egy „klasszikus” megfilmesítési rendelet is,⁴ amelynek nem tartoztak a hatálya alá azok a szerződések, amiket kizárólag televíziós sugárzásra készülő film alkotásához kötöttek meg. Ezzel szemben az Szjt. 66. §-ában szabályozott megfilmesítési szerződések tekintetében nem találunk ilyen kizáró feltételt,⁵ vagyis a filmalkotások létrehozására irányuló hatályos törvényi rendelkezések (kiegészülve a felhasználási szerződések általános és azon belül kötelező előírásaival) a médiaszolgáltató televízió-szervezetekre is irányadók. Szembetűnő viszont a két szabályozás tartalmi – és szemléletbeli – különbsége: amíg az 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet elsősorban a televízió-szervezet által megszerzett jogokra és azok átruházhatóságára fókuszál, addig az Szjt. megfilmesítési szerződésre vonatkozó szabályai – a filmelőállítóra történő jogátruházás diszpozitív szabályként történő kimondása mellett – a szerzőt megillető jogokra helyezik a hangsúlyt. Ez a „szemléletváltás” összhangban van azokkal a társadalmi-technológiai változásokkal és gazdasági folyamatokkal, amelyek az elmúlt 20-30 évben a szerző személyének és vagyoni jogainak középpontba állítását eredményezték, továbbá kiállták az idő próbáját, helyel-közzel megfelelően a médiaszolgáltatás digitális korszakváltásának és az ebből fakadó kihívásoknak is.

Mindezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a hatályos Szjt. megfilmesítési szerződésre vonatkozó rendelkezései elegendőek és – diszpozitivitásuknál fogva – megfelelőek a televízió-szervezetek és a szerzők jogviszonyainak, szerződéses kapcsolatainak a rendezésére. Másként fogalmazva, a filmalkotások létrehozására irányuló megfilmesítési szerződésekre vonatkozó, Szjt. 66. §-ában foglalt szabályozás megisméltése a rádió- és televízió-szervezetek felhasználási szerződéseit tárgyaló külön törvényi fejezetben nem indokolt és nem szükséges.

3.2.2. Összetettebb kérdés a sugárzási szerződésre vonatkozó alapvető (garanciális) szabályok, különösen a feleket megillető jogok és az őket terhelő kötelezettségek „újjaélesztése” az Szjt.-ben önálló sugárzási szerződéstípus formájában. A sugárzási szerződések jogszabályi

⁴ 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet a megfilmesítési szerződések feltételeiről és a szerzők díjazásáról.

⁵ Az Szjt. 66. § (1) a filmalkotás létrehozására kötött szerződésekre terjed ki, a 64. § (1) bekezdése pedig kimondja, hogy filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a *televíziós film*, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.

előzménye az 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet 7. §-ában foglalt rendelkezések, amelyek mindössze a televízió-szervezetek jogszerzését (rögzítés, sugárzás, vezetékes továbbközvetítés, stb.) foglalják magukban. Ezek a szabályok nagyjából megfeleltek a hatályos Szjt. 80. §-ában meghatározott engedélyezési jogoknak. A különbség csupán annyi, hogy az Szjt. nem a felhasználási szerződés felől közelíti meg a rádió- és televízió-szervezetek jogosultságait, hanem az engedélyezési jogok szemszögéből, ami a lényegen nem változtat: ezek az engedélyezési jogok lefedik egy sugárzási szerződés (kötelező) tartalmi elemeit. Ebben a szegmensben tehát nincs joghézag, és nem is beszélhetünk kifejezett szabályozási kényszerről sem. Felmerülhet továbbá a művek sugárzására és más módon történő nyilvánossághoz közvetítésére vonatkozó – részben kizárólagos, részben közös jogkezelés körébe tartozó – engedélyezési jogok átértelmezése és újradefiniálása is, mivel ezek a szabályok a szerzőket és egyéb jogosultakat a sugárzási felhasználási szerződésekben megillető engedélyezési jogokat foglalják rendszerbe. Tekintettel arra, hogy az Szjt. nyilvánossághoz közvetítésre és sugárzásra vonatkozó tételszabályai⁶ mindenben harmonizálnak a releváns nemzetközi egyezményekkel és uniós normákkal,⁷ így ezek megváltoztatására legfeljebb az egyezmények és irányelvek módosítása esetén nyílhat lehetőség.

Összefoglalóan kijelenthető, hogy a médiaszolgáltató televízió-szervezetek megfilmesítési és sugárzási szerződésének kógens és diszpozitív szabályainak újradefiniálása, újradefiniálása jelenleg nem aktuális, nem indokolt és nincs is rá számottevő igény sem a szerzői jogosultak, sem a médiaszervezetek részéről. Erre a Broadcast Treaty bizonytalan jövőbeni elfogadását követően nyílhat lehetőség a jogharmonizáció részeként.

3.3. A médiaszolgáltatással összefüggő további szabad felhasználási lehetőségek

Az értekezésben egyenként vizsgált és elemzett szabad felhasználási esetkörök összegzéseként azt állítottam, hogy a jogalkotó kimerítette a nemzetközi szabályok adta lehetőségeket, és nincs további lehetőség a (közszolgálati) médiaszolgáltatással összefüggő szabad felhasználási többlétszabály beiktatására az Szjt.-be. A műrészletek szabad felhasználása körében leginkább előforduló idézés esetkörében az egyetlen biztos támpont a célhoz kötöttség, vagyis az idézéssel elérni kívánt cél által indokolt mérték. Egyes művészeti ágakra, műfajokra, így az audiovizuális művekre szabott minimum-maximum mértékek meghatározása nem képzelhető el, nem kivitelezhető és idegen is lenne a szerzői jog filozófiájától. Így tehát nem erősíthető meg jogalkotói eszközökkel a filmalkotások és audiovizuális művek esetében szokásjoggá vált „kétpéces” szabály, azaz továbbra is a kialakult szakmai szokásoknak megfelelő joggyakorlás a helyes magatartás az új filmalkotások, audiovizuális művek készítésénél. Ugyanez a szabályozási „moratórium” mondható el az átvételről is azzal a kiegészítéssel, hogy a cél által indokolt terjedelemben ebben az esetben a médiaszolgáltató művére, műsorára vonatkozik, az egyéb feltételek betartása mellett. 2008. december 31-éig ez a szabad felhasználási eset még nem terjedt ki a filmekre, ugyanakkor az INFOSOC irányelv 5. cikke (3) bekezdésének a) pontjával való összhang megteremtése szükségessé, pontosabban lehetővé tette a jogalkotó számára a bővítést.

A tartalom-előállító médiaszolgáltatók szenvedő alanyai műveik magáncélú másolásának, jóllehet ennek ellentételezéseként (az idézéssel és az átvétellel szemben) az Szjt.-ben elismert kompenzációban részesülnek („üres-hordozó” jogdíj), ami érdekeltté teszi őket e kivétel fenntartásában. Az intézményi célú másolást lehetővé tevő törvényi szabálynak kifejezetten

⁶ Szjt. 26-28. §-ai.

⁷ Ezek: Római Egyezmény, Szerzői Jogi Szerződés (WCT), **Szerződés** az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók jogairól (WPPT), Múhold irányelv, INFOSOC irányelv.

kedvezményezettje a médiaszolgáltató, és az irányelvi maximum Szjt.-be iktatásával adott a lehetőség a médiaszervezetek számára az archívumaik anyagaiból engedélymentesen másolatot készíteni kutatási és archiválási célra. *A vonatkozó törvényhely további szélesítésére tehát nincs lehetőség, ahogy erre a mű ideiglenes többszörözését lehetővé tevő szabálynál sincs mód. Ellenben a mű ideiglenes rögzítését megengedő törvényi rendelkezés, különösen a rendkívüli dokumentációs értékű rögzítések korlátlan ideig történő megőrzésének lehetősége közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban, már felveti a szerzők jogos érdekeinek aránytalan sérelmét. Ennek a feloldása a rendkívüli dokumentációs értékkel bíró műsorok, műtípusok egzakt, taxatív meghatározásával képzelhető el.*

Az időszzerű cikkek, műsorok, jelmezek, díszletek és napi események szabad felhasználására vonatkozó szabályok – az INFOSOC irányelv vonatkozó rendelkezéseinek az átültetése óta eltelt 13 évben – időtállóak és a gyakorlatban jól alkalmazhatónak bizonyultak, korrekciójukra nincs szükség. A művek meghatározott intézményekben történő szabad megjelenítését megengedő Szjt. szabály az egyik legvitatottabb és legellentmondásosabb, szintén az INFOSOC irányelv harmonizációja során az Szjt. részévé tett szabad felhasználási esetkör. A jogosultak korábban azt kifogásolták, hogy a jogalkotó túlterjeszkedett az irányelv lehetőségi körén, túl tág mozgásteret adva a kedvezményezett intézményeknek a dedikált hálózati hozzáférés biztosításával, továbbá a művek túl széles körét nyitotta meg a szabad hozzáférés előtt. Másként fogalmazva, itt éppen a törvényhely „visszavágására” történtek kísérletek (a médiaszervezetek kárára); ezek végül nem jártak sikerrel.

Összefoglalva mindezeket: igazolhatóan nincs további lehetőség a médiaszolgáltatással összefüggő szabad felhasználási többlétszabály beiktatására vagy a meglévő szabad felhasználási szabályok kiegészítésére és a lehetőségek kiszélesítésére az Szjt.-ben.

3.4. A közös jogkezelés és a médiaszolgáltatás közös kitörési pontjai

A médiaszabályozás és a szerzői jog legérzékenyebb, legösszetettebb és legellentmondásosabb találkozási felülete az audiovizuális műsorszámok közös jogkezelés keretében történő felhasználásai kapcsán felmerült kérdések és az ezekre megfogalmazott sok esetben eltérő válaszok és jogértelmezések rendszerezése. A tisztánlátást részben segíti az Európai Unió vonatkozó irányelvét⁸ a magyar jogba átültető, a közös jogkezelést lényegében újraszabályozó 2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről. Jelenleg nem igazán prognosztizálható a KJK-irányelv kihatása a médiaszolgáltatásra, de az kijelenthető, hogy nem mélyíti tovább a törésvonalakat a médiaszolgáltatók és a közös jogkezelő szervezetek között. Ettől függetlenül a téma kiemelt fontossága és aktualitása megragadható abban is, hogy a közös jogkezelés az audiovizuális média üzemszerű működése szempontjából nélkülözhetetlen jogintézmény, hiszen a felhasználás módjára, tömegességére tekintettel képtelenség minden esetben ragaszkodni az egyedi (nagyjogos) engedélykéréshez.

Kutatásom eredményeként három kitörési pont ragadható meg a közszolgálati médiaszolgáltatás és a közös jogkezelők viszonyrendszerében:

- az átalánydíjas megállapodások lehetőségének törvénybe foglalása,
- a „must carry”-re vonatkozó Szjt.-beli szabályok felülvizsgálata,

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről (a továbbiakban: KJK-irányelv).

- magáncélú másolására tekintettel a médiaszervezeteket filmelőállítóként, illetve – filmalkotások egyidejű továbbközvetítésére tekintettel – filmgyártóként megillető díjigény érvényesítése médiaszolgáltatók érdekvédelmi egyesülete vagy közös jogkezelő szervezete útján.

3.4.1. Az éves díjszabások alapvető fontosságú és megkerülhetetlen részei a közös jogkezelés rendszerének azáltal, hogy az igazságügyért felelős miniszter jóváhagyásával a Hivatalos Értesítőben rögzítik az egyes tarifák mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit. Mindez megteremt a díjszabások vitathatatlan legitimitációját még akkor is, ha a nagy felhasználók nem a közzétett tarifák, hanem a több évre megkötött átalánydíjas külön megállapodások alapján fizetnek jogdíjat. Ennek jogalapját a díjszabások maguk teremtik meg: meghatározott feltételek együttes teljesülése esetén lehetőség van átalány-jogdíj fizetésére vonatkozó megállapodás megkötésére a közös jogkezelő szervezetek és a médiaszolgáltató kötelezettek között. *Tekintettel arra, hogy ezek a megállapodások biztonságot, tervezhetőséget és kiszámíthatóságot jelentenek mind a jogosultak, mind a kötelezettek számára, továbbá nem is ellentétesek a nemzetközi egyezményekkel, fel lehet vetni a közös jogkezelési tevékenységet érintő soron következő törvénymódosítás során az átalány-szerződések alkalmazási lehetőségének törvénybe foglalását.*

3.4.2. A „must carry” a műsorszolgáltatók közvetett hozzáférését segíti elő a műsorterjesztés különböző platformjaihoz, leginkább a kábelhálózatokhoz nyomós közérdekre való tekintettel. A közszolgálati média négy közszolgálati televíziós és három közszolgálati rádiós csatorna műsorát a Médiatörvényben előírt kötelezettség alapján kötelezően és ingyenesen elérhetővé kell tenni bármely műsorterjesztő által kínált csomagban. A továbbközvetítésért járó díjakat a Szjt. 28. § (6) bekezdése alapján nem a kábelüzemeltetők, hanem méltányosságból, egyfajta törvényi tartozásátvállalás formájában a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) fizeti meg a közös jogkezelőknek. Ugyanakkor sem az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlő hálózatokhoz kapcsolódó felhasználási jogokról szóló 2002/22/EK számú európai parlamenti és tanácsi irányelv, sem a 2002/19/EK irányelv nem érinti a tagállamoknak azt a jogát, hogy az ezekkel összhangban tett intézkedések tekintetében szükség szerint megfelelő díjazást határozzanak meg, amennyiben biztosítják, hogy – hasonló körülmények mellett – az elektronikus hírközlő hálózatokat szolgáltató vállalkozások között nem alkalmaznak diszkriminációt. Amennyiben díjazásról rendelkeznek, a tagállamok biztosítják, hogy ezt arányos és átlátható módon alkalmazzák. A tagállamok tehát jogosultak megfelelő díjazás bevezetésére a műsorelosztó vállalkozások számára a továbbítási kötelezettséggel összefüggésben. Arra nincs harmonizált uniós szabályozás, hogy mely szervezet köteles megfizetni a továbbközvetítéssel kapcsolatosan felmerült kábeltévé jogdíjat, de az jogsértő lenne, ha a szerzők és szomszédos jogi jogosultak nem kapnának díjazást műveik vagy teljesítményeik továbbközvetítéséért. *Az MTVA fizetési kötelezettsége mellett látszik összeegyeztethetőnek a szerzők és más jogosultak méltányos díjazás iránti és a közszolgálati műsorhoz való minél szélesebb körű hozzáféréssel kapcsolatos közérdek. Ha a kábelszolgáltatókra hárulna a jogdíjfizetési kötelezettség, az végeredményben az előfizetőknek felszámítható legalacsonyabb díjtétel emelkedésével járna a közszolgálati műsorok tekintetében, és ez a közérdek ellen hatna. Mindebből az a következtetés vonható le, hogy csak az érintett piaci szereplőkkel lefolytatott körültekintő egyeztetést és esetleges szakmai konszenzust követően kerülhet sor az Szjt. 28. § (6) bekezdésének hatályon kívül helyezésére.*

3.4.3. A jogbiztonság védelme és a méltányosság követelménye szempontjából határozottabb választ lehet adni arra a kérdésre, hogy van-e esélye és létjogosultsága az „üres-hordozó” díjigény és a kábeltelevíziós jogdíj érvényesítésére külön – kizárólag rádió- és televízió-szervezeteket tömörítő – közös jogkezelő szervezet létrehozásának. A kiindulópont itt az, hogy

a médiaszolgáltató filmelőállítónak minősül a saját előállítású filmjei vonatkozásában, vagyis megilletik az ilyen jogcímen nekik járó „üres-hordozó” és kábeltelevíziós jogdíjak. Mindkét jogcímen a FilmJus a címzettje ezeknek az Artisjus által „központilag” beszedett jogdíjaknak, amelyekből 13-13 százalék részesedés jár a filmelőállítóknak, illetve a filmgyártóknak. Nincs pontos adat arról, hogy ez a részesedés miként oszlik meg a „klasszikus” filmelőállítók és a médiaszolgáltatók között, az viszont ismert tény, hogy az utóbbi években, évtizedekben a JBE médiaszolgáltatók jelentős filmelőállítókká váltak, vagyis filmgyártói tevékenységük volumene meghaladja a kizárólag mozifilmekre vagy a csak egy-egy filmre szerveződő filmgyártó cégek, produceri irodák összesített teljesítményét. Az is tudható, hogy milliárdos nagyságrendű bevételt jelentő jogdíjfajtáról van szó, amelynek a 13 százaléka is százmilliós összeg. Ha ezt tovább bontjuk a médiaszolgáltatókra és ezeken belül a közszolgálati médiaszolgáltatóra, akkor is nyolc-számjegyű összeget kapunk. Jelenleg az Artisjus szedi be ezeket az „üres-hordozó” és a kábeltelevíziós jogdíjakat, majd a kezelési és szociális-kulturális járulékok levonása után fennmaradó hányadot utalja tovább a FilmJus-nak. A FilmJus ugyancsak levonja a saját kezelési költségét, és az így fennmaradó összeg képezi a tényleges jogosultaknak (filmszerzők, filmelőállítók) járó díjalapot. A FilmJus hatályos Felosztási Szabályzata szerint a jogdíjakat az Szjt. rendelkezései és egyéb megállapodás szerinti arányban osztja fel az Szjt.-ben meghatározott jogosulti csoportok között. A felosztás a szabályzatban előírtak szerint történik, de a rendszerbe be vannak építve az egyedi alkuk, megállapodások is, ami jelentős torzulásokhoz vezethetnek, nem is szólva a kétszeresen levont kezelési költségekről. Ezek után nem nehéz eljutni arra a következtetésre, hogy a médiaszolgáltatók sokkal hatékonyabban tudnák képviselni jogaikat és sokkal nagyobb rájuk eső összeg felett rendelkezének, ha önálló szervezetbe tömörülve, egységesen kezelnék az őket megillető filmelőállítói jogdíjakat, a közbeékelődő jogkezelők kiiktatásával. Erre két lehetőség is kínálkozik, az egyikhez törvényalkotói lépésre van szükség, míg a másik megoldás kivitelezhető szerződéses megállapodásokkal. *Törvénymódosításra akkor van szükség, ha a médiaszolgáltatók nevesített jogosulti csoportként, önálló részesedési hányaddal kerülnének be az Szjt.-be. Ez a konstrukció nagyobb biztonságot és garantált részesedést jelentene a filmelőállító médiaszervezeteknek, hátránya viszont az, hogy egy ilyen jogalkotói lépés csak hosszas előkészítés, és egyeztetés útján valósítható meg. A másik lehetőség, ha a médiaszolgáltatók ügynökséget vagy – akár reprezentatív, akár független – jogkezelő szervezetet hoznak létre ezeknek a jogoknak a kezelésére. Erre a feladatra alkalmassá tehető az országos médiaszolgáltatókat tömörítő érdekvédelmi szervezet, a Magyar Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesülete (MEME) is, amely elláthatná ezt a feladatot, közvetlenül átvéve az Artisjus-tól a médiaszolgáltatók jogdíjrészét. Az Szjt.-ben foglalt felosztási arányok módosítása helyett, a másik út egy FilmJus–MEME megállapodás lehetősége, amely szintén garantálná a médiaszolgáltatók fix részesedését a filmelőállítói jogdíjalapból.*

3.5. A közszolgálati médiaarchívum biztonságosabb és szélesebb körű hasznosítása

A közszolgálati médiaarchívum létrejöttének és működési szabályainak elemzése után arra a következtetésre jutottam, hogy az archívumi szabályozás mára teljesen koherens egyfelől a nemzetközi és hazai szerzői jogi előírásokkal, másfelől az egymásra épülő szaktörvények (Szjt., Kulturális törvény, Örökségvédelmi törvény, Mttv., NAVA törvény) vonatkozó rendelkezéseivel. A nyitott kérdések sora tehát arra szűkült, hogy mely ponton van olyan szabályozási igény, ahol jogalkotói beavatkozásra lehet szükség az Archívum hasznosítása körében. Értekezésemben tisztáztam, hogy a színházi előadásokról készült archív felvételek felhasználásának (újrahasznosításának) kérdését tartom olyan megoldandó problémának, ahol vagy konszenzusos rendezést, vagy egy működőképes jogosítási modell kidolgozását lehet felvetni.

3.5.1. Az első javaslat egy független jogkezelő szervezet alapítása az MTVA részéről az Archívum részét képező színházi és más előadások (pl. koncertek, hangversenyek) rögzített audiovizuális műveinek nyilvánosságához közvetítésére. Ezek a műsorok többnyire munkaviszonyban alkotott műveknek minősülnek, vagyis a munkavállaló szerzőktől az MTVA-nak a felhasználáshoz nem kell egyedi engedélyt kérni. Nem egyedi engedélyezés, hanem közös jogkezelés körébe tartozik az előadások előadóművészeinek díjazása. Nem szerezte meg viszont sem a Magyar Televízió, sem a Magyar Rádió az előadások alapját képező művek szerzőinek (író, műfordító, zeneszerző) engedélyét az előadásokról, koncertekről készült audiovizuális művek további felhasználására, így azok ismétlésére és másként mint sugárzással a nyilvánosságához közvetítésére. Ezeket az engedélyeket utóbb minden esetben maguktól a szerzőktől vagy ami gyakoribb, az örökösöktől, jogutódoktól, illetve ügynökségeiktől kell beszerezni, ami jelentősen megnehezíti a jogosítási folyamatot. Semmi nem zárja ki ugyanakkor, hogy az Archívumában meglévő, jelentős számú színházi közvetítésre és koncertfelvételre az MTVA független jogkezelő szervezetet alapítson. Az MTVA megfelel – vagy megfeleltethető – a független jogkezelő szervezettel szemben támasztott törvényi követelményeknek. Mivel a független jogkezelő szervezetekre is vonatkozik az a szabály, hogy díjszabásban kötelesek meghatározni az egyes felhasználási módok tekintetében a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit, a javasolt konstrukcióban az MTVA-nak is ki kellene dolgoznia és közzé kellene tennie ezeknek a felvételeknek a nyilvánosságához közvetítése esetén a nagyjogos szerzőket megillető jogdíjak tarifáit. *A javasolt megoldás tehát az MTVA meglévő színházi tarifáinak a kibővítése a zenei koncertek televíziós kép- és rádiós hangfelvételeivel, valamint erre a tevékenységre független jogkezelő szervezet alapítása.*

3.5.2. A másik megoldási elképzelés a tulajdonhoz való jog jelentősebb korlátozását vonná maga után, ugyanis a szerző vagyoni jogának elvonása valószínűleg nagyobb hátránnyal járna, mint az érintett műsorok közszolgálati médiaszolgáltatásban történő felhasználásával járó előnyök. A javasolt konstrukció lényege az, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatás körében, kizárólag állami költségvetési forrásból létrehozott közös művek, műsorok szerzői vagyoni jogai – amennyiben annak részei nem használhatók fel önállóan – a közszolgálati médiavagyonba, ezáltal az MTVA vagyionkezelésébe kerülnének. A rendezési javaslat jogalapja az a vélelem, hogy a közszolgálati rádió és televízió a munkaviszonyban álló alkotókkal együtt a „nagyjogos” szerzőktől is örökjogot szerzett, vagyis az akkor megfizetett díjazással megváltotta műveik hang- vagy képfelvételben történő rögzítésének és nyilvánosságához történő közvetítésének jogát, természetesen a szerződéskötéskor ismert felhasználási módokra. Ezt a vélelmet támogathatja az a körülmény, hogy egyes időszakok felhasználási szerződésai nem lelhetők fel az MTVA irattárában, másfelől pedig a meglévő szerződések egy része nem határozza meg egyértelműen a felhasználás terjedelmét, beleértve az ismétlések számát. Ebből a bizonytalan jogi helyzetből ugyanakkor nem vezethető le a médiaszolgáltató jogszerzése, már csak azért sem, mert ebben az esetben is figyelemmel kell lenni arra az alapvető szintű törvényi rendelkezésre, hogy ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Ugyancsak e rendezési elképzelés ellen hat az is, hogy a Filmtörvényben definiált nemzeti filmvagyon tekintetében sem lett „államosítva” minden vagyoni jog, jóllehet a filmvagyon részét képező filmalkotások hasznosítása egyben történik, azaz ott nem fordulhat elő olyan helyzet, mint a televíziós színházi közvetítéseknél, ahol egy szerző vagy jogutód tiltása – az összes többi jogosult ellenében – megakaszthatja a felvétel felhasználását. Ennek ellenére *kockázatosnak tűnik e „töredékjognak” a köztulajdonba vétele, arról nem is szólva, hogy legalább az Szjt., de az sem kizárt, hogy a „kétharmados” Médiatörvény 100. §-ának módosítására lenne szükség a kivitelezéséhez. Véggkövetkeztetésem tehát az, hogy célravezetőbb és megvalósíthatóbb megoldás a jogszabály-módosítást sem igénylő első javaslat, azaz*

független jogkezelő szervezet alapítása az MTVA Archívumában lévő színházi közvetítések és koncertfelvételek nyilvánosságához közvetítésére és terjesztésére.

3.6. A Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) integrációjának erősítése

A NAVA sajátos, a médiaszolgáltatás, a közgyűjteményi örökségvédelem és a szerzői jog hármasságában elfoglalt helyének elemzését követően arra a következtetésre jutottam, hogy a különböző szabályozások értelmezése és együttes alkalmazása nem okoz zavarokat a NAVA alapfeladatainak ellátása, vagyis a NAVA törvény hatálya alá tartozó tartalmak gyűjtése, feldolgozása, hasznosítása során. Tisztáztam azt is, hogy a NAVA által alapfeladatként végzett felhasználási cselekményekre alkalmazható szabad felhasználási esetkörök lényegében elegendők, ezek bővítésére nincs lehetőség: a jogalkotó (az INFOSOC irányelv implementációja során) elment a lehetőségek határáig, sőt, egyes vélemények szerint még azon is túlterjeszkedett a művek meghatározott intézményekben történő szabad megjelenítését lehetővé tevő esetkör szabályozásának kialakításakor (leginkább a dedikált hálózati hozzáférés bevezetésével). Az irányelv átültetése óta eltelt időszak ugyanakkor azt igazolta, hogy e szabad hozzáférés lehetőségének megteremtésével nem érte hátrány a jogosultakat, szemben pl. az illegális letöltések okozta erkölcsi és anyagi kárral. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ezen a területen ne lenne olyan joghézag, szabályozási hiányosság, amit ne lehetne vagy kellene a jogalkotónak orvosolnia.

Nagyobb gond, hogy nem született meg az NMHH elnökének rendelete, amely a NAVA törvény felhatalmazása alapján meghatározza az audiovizuális kötelezpéldányok körét, valamint az audiovizuális kötelezpéldányok szolgáltatásának részletes szabályait, továbbá a NAVA tevékenységével és működésével kapcsolatos egyéb szabályokat. Ennek hiányában a NAVA feladatellátása közmegegyezéssel alapon valósul meg, vagyis a médiaszolgáltatók belátásán és együttműködési hajlandóságán múlik, hogy eleget tesznek-e a NAVA által előírt adatszolgáltatási kötelezettségnek. Az elnöki rendeleteket az Szjt. 35. § (7) bekezdése szerinti szabad felhasználási esetkör szabályozási hiányossága értékeli fel. E jogszabályhely szerint a közgyűjteménynek minősülő kép- és hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők a külön törvény által rendkívüli dokumentációs értékűnek minősített ideiglenes („efemer”) rögzítések. A NAVA törvény pedig (mint külön törvény) minden, a NAVA által archiválási céllal rögzített műsorszámot – mérlegelés és minősítés nélkül – rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítésnek minősít. Ez a megoldás álláspontom szerint nem felel meg a jogbiztonság követelményének és a szabad felhasználás fundamentumának tekintett „háromlépcsős” tesz próbájának sem. A törvényi ellentmondás feloldására 2005 és 2010 között a NAVA működtetői többször tettek kísérletet, ezek azonban nem jártak sikerrel. A NAVA törvényben ugyanis eredetileg szerepelt az Audiovizuális Örökség Tanácsadó Testület mint az audiovizuális kulturális örökség megóvásával kapcsolatos feladatok ellátásában a NAVÁ-t segítő kezdeményező, javaslattevő, véleményező szerv. A tervek szerint eredetileg e Testület feladata lett volna a javaslattevő, a kiemelkedő jelentőségűnek vagy pótolhatatlannak minősülő műsorszámok körére, de a Testület megalakítására és összehívására sosem került sor. A Testület tagjait a felelős miniszter 2011-ig bezárólag nem jelölte ki, és végül 2012. január 1-jétől a NAVA törvényből is törésre került az erről szóló fejezet. A mai napig fennálló *szabályozási hiányosságot meg lehetne szüntetni a rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítés fogalmának definiálásával, illetve a kiemelkedő jelentőségűnek vagy pótolhatatlannak minősülő műsorszámok körének részletes meghatározásával az NMHH elnökének rendeletében. E megoldási javaslat kétségtelen előnye, hogy megfelel a NAVA törvényben meghatározott feltételeknek. Az Szjt. 35. § (7) bekezdésében említett követelménynek pedig úgy lehetne megfelelni, hogy „külön törvény” helyett „külön jogszabály” kerülne megnevezésre, amelynek*

jogforrási szintjét (NMHH rendelet) és tárgyi hatályát az Szjt. felhatalmazó rendelkezése konkretizálhatná.

3.7. Az Archívum részét képező árva művek mobilizálása

Az árva művek felhasználásának engedélyezésére vonatkozó szabályozás és gyakorlat elemzése nyomán arra a következtetésre jutottam, hogy nem beszélhetünk a jogintézmény sikerességéről, sem az „első típusú” (valamennyi műtípusra kiterjedő), sem a „második típusú” (meghatározott közintézmények archívumaiban lévő árva művek egyfajta szabad felhasználása) árva mű rezsim esetében: a gyakorlatban nem működik egyik jogintézmény sem. Azt is bizonyítottam, hogy a hazai szerzői jogi rendelkezések „lazítását” (értve ez alatt az árva művek kedvezményezett intézményi körben történő felhasználásának szabadabbá tételét) az Árva mű irányelv kógens szabályai nem teszik lehetővé. A továbblépési lehetőségek köre meglehetősen szűk; kutatásom eredményeként két irány javasolható:

- a jelenlegi árva mű rezsim gyakorlati alkalmazását ösztönző és támogató mechanizmusok bevezetése,
- az Árva mű irányelv módosításának tagállami kezdeményezése a felhasználási módok szélesítése érdekében.

3.7.1. Az ösztönző és támogató mechanizmusok bevezetését illetően két tényezőt kell vizsgálni: az egyik az árva művek felhasználásának hatósági költségei és esetleges jogdíjvonzata, a másik az árva művek felkutatásának és későbbi felhasználásának terhei. Az az árva mű felhasználásának részletes szabályairól szóló 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendelet rendelkezései határozzák meg a két típusú árvamű-felhasználási rendszerben fizetendő igazgatási szolgáltatási díjak és az árva mű jogosultját (utólagos fellépése esetén) megillető díjazás mértékét, amelyek magasnak és vállalhatatlannak nem tekinthetők. Ebben a szegmensben tehát nem indokolt és nem javasolt állami kompenzáció vagy támogatás bevezetése. Más a helyzet az árva művek felkutatásának és későbbi (főként a kedvezményezett intézmények általi) felhasználásának költségeivel. A jogosult-kutatás ugyanis jelentős anyagi és időbeli ráfordítással járhat, főként akkor, ha ezeket külföldi adatbázisokban kell lefolytatni, elvégezni. Ezeket a kutatásokat elvégezhetik megfelelő kapcsolatrendszerrel rendelkező intézmények is, viszont ebben az esetben a kérelmezőnek e szervezetek költségeit kell megfizetni. A felhasználókat elriaszthatják ezek az előre nem mérhető többletterhek a jogosult-kutatás lefolytatásától és az árva mű hasznosításától. A „második típusú” közszolgálati (tehát nem jövedelemszerzési célú) árvamű-felhasználási rendszerben pedig a digitalizálás és a felhasználáshoz kapcsolódó egyéb kötelezettségek (pl. indexelés, katalogizálás, helyreállítás) miatt zárkóznak el az intézmények az archívumaikban lappangó árva művek felkutatásától és a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételétől. Mindezen problémákra *megoldást nyújthatna egy olyan állami pénzalap vagy pályázati forrás, amelyhez a jelzett intézmények célzottan fordulhatnának az árva művek jogosultjainak felkutatása és nyilvánossághoz közvetítése költségeinek csökkentésére vagy megtérítésére. Ez a forrás lehetne a Nemzeti Kulturális Alap (NKA), de részévé tehető a Kormány által 2017-ben meghirdetett Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiának (KDS) is.*

3.7.2. A másik javasolt irány a kedvezményezett intézmények, így a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezet számára biztosított felhasználási módok szélesítése. A Szjt. csak a kedvezményezett intézmény gyűjteményének (az MTVA esetében az Archívumnak) a részét képező árva művek egyedi, internetes lehívás útján történő hozzáférhetővé tételét teszi lehetővé. Kétségtelen tény, hogy ez a hozzáférés szélesebb körű, mint a NAVA „látogatói” számára az Szjt. 38. § (5) bekezdésében foglaltak szerinti – a művek

szabad megjelenítését lehetővé tevő – speciális szabad felhasználási esetkör, mégis azt kell mondani, hogy nem elég hatékony, mivel nem tartalmazza a televíziós médiaszolgáltatás lényegét jelentő felhasználási módot, vagyis a sugárzás jogát. Irodalmi művek és hangfelvételek esetében elegendő lehet a művek lehívás útján történő (szabad) hozzáférhetővé tétele, de audiovizuális művek esetében ez nem igazán kezelhető és nem is célravezető. Véleményem szerint az árva művek esetleges jogosultjainak érdekeit sem csorbítaná számottevően a műveik sugárzása a „második típusú” áramú-felhasználási rendszerben, tekintettel arra is, hogy utólagos jelentkezésük esetén díjazásban részesülnek. E kiterjesztés mellett szól az is, hogy az Árva mű irányelvben megfogalmazott indoklás sem zárja ki kifejezetten a szélesebb körű nyilvánossághoz közvetítés (sugárzás) lehetőségét, csak az irányelv 6. Cikke (1) bekezdésének az árva művek kedvezményezett intézmények általi felhasználásának módjait tartalmazó taxatív (kimerítő) felsorolása. *Mindebből következően, néhány év elteltével – az árva mű rezsimék tagállami működési tapasztalatainak birtokában, a szokásos és kötelező előkészítési folyamatot követően – sort lehet keríteni az Árva mű irányelv módosítására és ennek részeként az árva művek kedvezményezett intézmények számára megengedett felhasználási módozatainak bővítésére.*

IV. Végső következtetés; továbblépési irányok és lehetőségek

Értekezésemben elsősorban azokat a területeket, illetve jogintézményeket vizsgáltam, amelyeknél azt láttam, hogy ellentmondás van a szerzői jogi és a médiajogi szabályozás között. Vizsgáltam továbbá, hogy szabályozási összhang esetén, illetve kollízió hiányában is mely területeken lehet szükség jogalkotói vagy egyéb rendszerszintű beavatkozásra a közszolgálati médiaszolgáltatás működésének zavartalanabbá, gördülékenyebbé tétele érdekében a szerzői jogi jogviszonyok területén. Magam számára is meglepetést okozott az eredmény, miszerint viszonylag kevés szabad területe maradt a jogalkotónak egyfelől a nemzetközi kötelezettségeknek való megfelelés, másfelől a jogharmonizáció során elért szabályozási maximum bevezetése okán. Mindezekről függetlenül természetesen felvethető a médiaszolgáltatás számára korlátokat és kényszereket jelentő uniós normák módosítása, de ezek bonyolultsága és időigényessége miatt is sokkal inkább javasolható bizonyos ösztönző, támogató mechanizmusok bevezetése, vagy konszenzusos megoldások kikövezése a felvetett problémák megoldására. Véleményem szerint a javasolt intézkedésekkel nem csak a közszolgálati médiarendszer megítélése változna pozitív irányban, hanem a nehéz időköt élő szerzői jog szerepe is felértékelődne, presztízse növekedne.

Kutatásom továbbfejlesztésének lehetőségét látom a közös jogkezelés történetének elemzésében és a hazai jogkezelő szervezeteknek a jogosulti piacot lefedő „telítettségének” vizsgálatában a közmédia rendszer szemszögéből, konkrétan abból az aspektusból, hogy hol lehet mozgástér a médiaszervezetek számára. Ebben szegmensben az egyik kutatási irány a már létező (döntően külföldi honosságú) független jogkezelő szervezetek vizsgálata mint lehetséges kitörési pont a médiaszervezetek saját jogkezelési tevékenységét illetően. A másik kutatási, továbblépési lehetőség a jogkövető magatartás és a jogtudatosság erősítése nem csak a felhasználók irányába, hanem a jogtulajdonos médiaszervezetek vonatkozásában. A jogtudatosság erősítését szolgálhatná jelen értekezés továbbfejlesztése és bővítése oktatási segédanyaggá éppúgy, mint előadások, konzultációk tartása az érintett csoportok számára.

A kutatás hasznosítására, hasznosulására jogalkotási körben – konkrétan a szerzői jogi törvény soron következő módosítása keretében – nyílhat lehetőség oly módon, hogy az értekezésben megfogalmazott elemzések és javaslatok beépülnek valamely véleményezésre jogosult szervezet észrevételeibe, szakmai anyagába.

Irodalomjegyzék

1. *Bartóki-Gönczy Balázs*: A „must-carry” szabályok jelene és jövőképe az Európai Unióban. Médiakutató 2013. ősz.
2. *Cseporán Zsolt*: A művészet szabadsága a képzőművészetben. Jogtudományi Közlöny 2014/7-8. sz.
3. *Dancs Szabolcs*: [A digitális felvilágosodás felé” Az ARROW program és az OSZK – digitalizálás, szerzői jog, innovatív megoldások](#). 2013. szeptember 27. [2013. 3. szám](#).
4. *Dennis W. K. Khong*: Orphan Works, Abandonware and the Missing Market for Copyrighted Goods. International Journal of Law and Information Technology, 15. évf. 1. sz. 2007.
5. *Faludi Gábor*: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója (PJK, 2003/3.)
6. *Faludi Gábor*: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója II. rész, in: Polgári Jogi Kodifikáció (HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft, ISSN 15851168) V évf. 3. szám.
7. *Faludi Gábor*: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. Infokommunikáció és Jog. 2011. december.
8. *Ficsor Mihály*: Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. Genf, WIPO, 2003.
9. *Ficsor Mihály*: Collective Management of Copyright and Related Rights. Genf, WIPO, 2002.
10. *Grad-Gyenge Anikó*: Magyar árvák valahol Európában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012. december.
11. *Grad-Gyenge Anikó*: Az audiovizuális archívumok szabályozási kerete – különös tekintettel a médiajogi rendelkezésekre. NMHH Médiatudományi Intézet 2015.
12. *Gyenge Anikó*: A szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-ORAC, Budapest 2010.
13. *Gyertyánfy Péter*: A szerzők személye, többszerzős művek, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2013. 2. sz.
14. *Gyertyánfy Péter*: Magyar válaszok az internet szerzői jogi kérdéseire.
15. *Gyertyánfy Péter* (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Budapest, Wolters Kluwer 2014.
16. *Gyertyánfy Péter* (szerk.): A szerzői törvény magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.
17. *Hepp Nóra*: Szabad az út a rejtett műalkotások feltárására, avagy az árva művek szabályozása a szerzői jogban, in Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. MSZH, 2009.
18. *Jost Delbrück*: The Right to Education as an International Human Right. German Yearbook of International Law, 35. kötet (1992).
19. *Kiss Tibor*: A munkaviszonyban alkotott szerzői művek a magyar jogrendszerben, in: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai. - Miskolc: Bíbor, 2006.
20. *Kiss Zoltán – Szivi Gabriella*: A közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi tulajdonjogok kapcsolódási pontjai és szabályozási környezete. NMHH Médiatudományi Intézet, Budapest. 2015.
21. *Kiss Zoltán*: A kultúra és a tömegkommunikáció jogi szabályai, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2006.
22. *Kiss Zoltán*: Kommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. [online]. In Jogtár. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.12.01.
23. *Kiss Zoltán*: A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításának főbb kérdései. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2004/1. sz.

24. *Kiss Zoltán*: Tisztán és szabadon – A szabad felhasználás az alkotómunka, a tudományos kutatás, az archiválás, valamint a magáncélú és az intézményi célú felhasználások forrásvidékein. In: Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. Cseporán Zsolt (szerk.), Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely (sorozatszerkesztő). MMA MMKI 2016. Budapest.
25. *Kiss Zoltán*: A közszolgálati médiaarchívum és a Nemzeti Audiovizuális Archívum szabályozási környezetének változásai. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2015/5. sz.
26. *Kocsis Miklós – Tilk Péter* (Szerk.): A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben. Kodifikátor Alapítvány, Pécs. 2013.
27. *Koltay András*: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban. In *Medias Res*. 2012/1. sz.
28. *Koltay András – Nyakas Levente* (Szerk.): Magyar és európai médiajog. CompLex Kiadói Kft., Budapest. 2012.
29. *Koltay András*: A művészet szabadsága: a nem létező alapjog. Pázmány Law Working Papers 2016/4. sz.
30. *Legeza Dénes István*: „Segítsük az árvákat” Útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2012. október.
31. *Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter – Vékás Gusztáv*: Magyar Polgári Jog. Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012.
32. *Magyar Gábor – György Péter – Kovács András Bálint – Knapp Gábor – Rozgonyi Krisztina – Szakadát István*: NAVA megvalósíthatósági tanulmány, BME Informatikai Központ, 2001.
33. *Munkácsy Péter*: Félúton a rádió- és televízió-szervezetek szomszédos jogi védelmét érintő nemzetközi szerződéstervezet elfogadása felé. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2003/1. sz.
34. *Pogácsás Anett*: A televíziózásban az információs társadalom hatására felmerülő egyes szerzői jogi kérdések (http://www.hpo.hu/szerzoijog/szjog_cikkek.html?printable=1)
35. *Polyák Gábor*: Médiaszabályozás, kommunikációpolitika alprogram (<http://ikjk.hu/phd/media>)
36. *Polyák Gábor*: A műsorterjesztők és a tartalomszolgáltatók kapcsolatának hírközlési jogi szabályozása (2. rész) in: *Infokommunikáció és Jog* 2008/3.
37. *Sár Csaba – Náthon Natalie*: A műsorsugárzó szervezetek jogi védelme a WIPO Egyezménytervezetének tükrében. *Médiakönyv (Mediabook)* 2002, Budapest.
38. *Sár Csaba – Horváth Katalin*: A rádió- és televízió-szervezetek műsortovábbközvetítési joga a nemzetközi és a magyar szerzői jogi szabályozás alapján. 2009. Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából. Budapest, Szent István Társulat.
39. *Sarkady Ildikó*: A médiajog szerzői jogi megközelítése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011. 6. szám.
40. *Schwertner Nikolett Beatrix*: A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből. Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2014. június.
41. *Silke von Lewinski*: *International Copyright Law and Policy*. Oxford, Oxford University Press, 2008.
42. *Szinger András – Tóth Péter Benjámin*: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz; Budapest, Novissima Kiadó, 2004.
43. *Tószegi Zsuzsanna*: A Nemzeti Audiovizuális Archívum kialakítására vonatkozó projekt eredményei. In: *eVilág*, 2002.
44. *Vass Orsolya*: Sajtójog és médiajog; A kommunikációs jogok. (http://old.eek.pte.hu/feek/feek/download/doks/segedanyagok/2009-10_1/mediajog_090921.pdf)

45. *Visegrády Antal*: Jog- és állambölcselet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003.
46. *Z. Karvalics László*: Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. Budapest, 2007.